

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ
ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ:
СИНЕРГІЯ НАУКОВИХ, ОСВІТНІХ
ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної
конференції

19 травня 2023 року

У двох томах

Том 1

Видавництво
«Юридика»
2023

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)
Є24

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 3 від 16.06.2023 р.)

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**.

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**.
Матеріали видано в авторській редакції.

Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та
Є24 глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх
та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-
практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редак-
цією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. –
Т. 1. – 790 с.

ISBN 978-617-8263-39-3

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень». У першому томі збірника містяться наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині в умовах повномасштабного військового вторгнення у сферах філософських основ, загальної теорії та історичних досліджень держави і права, актуальних проблем світових соціально-політичних процесів, соціології та психології. Висвітлено питання загроз національній безпеці в їхньому конституційному вимірі, у рамках міжнародного та європейського права, трудового права та права соціального забезпечення, земельного, аграрного та екологічного права, пов'язані з функціонуванням економіки та підприємництва в умовах європейського вибору України. Розглянуто проблеми інформатизації та цифровізації суспільства, захисту інформації та кібербезпеки в умовах військового вторгнення, питання методики викладання іноземних мов, теорії та практики перекладу, проблеми лінгвістики та журналістики.

Збірник розраховано на наукових та науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)

ISBN 978-617-8263-37-9 (у 2 т.)
ISBN 978-617-8263-39-3 (т. 1)

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2023

СФРЕМОВА НАТАЛЯ ВОЛОДИМИРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри історії держави і права, кандидат юридичних наук, доцент*

КОРНІЄНКО ІРИНА ВАЛЕРІЇВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри історії держави і права, кандидат юридичних наук, доцент*

ДО ПИТАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МИКОЛИ МИКОЛАЙОВИЧА РОЗЕНТАЛЯ В ОДЕСЬКІЙ ЮРИДИЧНІЙ ШКОЛІ

У Національному університеті «Одеська юридична академія» вже досить тривалий час здійснюються наукові розвідки юридично-біографічного й науково-історичного спрямування, які висвітлюють еволюцію правової науки в Україні та наукові здобутки представників Одеської школи права. Досвід діяльності видатних вітчизняних науковців наразі може багато чому навчити і допомогти відшукати витоки й основні напрямки розвитку доктринальної думки, відправні пункти існування та функціонування наукових установ у контексті формування відповідної школи права. Такі знання, безумовно, сприятимуть створенню ефективної системи юридичної науки, яка повинна ґрунтуватися на оригінальному історико-правовому фундаменті.

Серед майже невідомих сьогодні викладачів історії держави і права зарубіжних країн та історії Європи доби Середньовіччя ми пропонуємо згадати професора Миколу Миколайовича Розенталя. Цілісних досліджень його біографії та наукових досягнень сьогодні дуже бракує в Україні. Зі збережених анкетних матеріалів відомо, що Микола Розенталь народився 5 жовтня 1892 року в Ревелі, а пізніше, його батьки переїхали до Санкт-Петербурга [1, с. 33].

У 1922 році Микола Розенталь захистив кандидатську дисертацію за темою «Юлиан Отступник» [2, с. 163–177], а в 1923 видав книгу на основі дисертації «Юлиан Отступник: трагедия религиозной личности» [2, с. 163–177].

Активізація його науково-педагогічної діяльності припала на 1925 рік, коли Миколу Розенталя було призначено приват-доцентом на ФСН, де він читав курс з історії селянства Європи доби Середньовіччя і нового часу. Роботу в ФСН історик поєднував з викладанням у педагогічному інституті ім. А. І. Герцена [3, с. 82]. У проміжку між 1924–1925 роками ним було видано книгу «Западно-европейское средневековье» у двох частинах та працю «Томас Мюнцер», присвячену селянській війні в Німеччині. У 1926 року Микола Миколайович стає надштатним доцентом та видає дві навчальні хрестоматії: «Исторический путь Запада» і «Рождение современной Европы». Отже, кар'єра вченого складалась більш ніж успішно. Він викладав у двох інститутах, працював над книгою «История Европы в эпоху торгового капитализма»,

яка буде видана у 1927 році та над низкою статей. У 1934 році вчений отримує звання майстра-педагога, але вже у 1935 році його звільнили з усіх посад через політичні репресії [2, с. 167]. Привід було знайдено у контексті боротьби з неблагонадійними.

Третього березня 1935 року вченого було знов заарештовано. Постановою Особливої наради при НКВС СРСР від 17 березня 1935 року він був висланий до Іргізу Актюбінської області. У 1936 році його справу було переглянуто, а самого вченого звільнено з позбавленням права проживати у Москві, Києві та Ленінграді до закінчення терміну заслання. Вченому пощастило, його не розстріляли і він переїжджає до Алма-Ати, де у 1935–1936 роках він працював у педагогічному інституті імені Абая як професор кафедри загальної історії.

Першого вересня 1936 року він почав викладати в Одеському державному університеті ім. І. І. Мечникова. В Одеському університеті, на історичному факультеті ним було організовано кафедру середніх віків. На цій кафедрі, певний час він працював і як завідувач і як єдиний викладач. У ті часи, увага вченого була привернута до теми «Развитие противоречий во франкском обществе в V–VIII вв.» [4, с. 263], яка стала продовженням його теоретичних напрацювань початку 30-х років. Але в умовах посилення страшних політичних репресій в Одеському університеті у 1937–1938 роках, переслідування талановитого вченого не припинялось. Він отримав тавро людини з «чужою буржуазною ідеологією» і був виключений зі складу університету на нетривалий час. Завдяки новому декану історичного факультету, Д. Д. Кіпарісову, його було частково реабілітовано з правом повернення на факультет.

У 1940 році Микола Миколайович поїхав у відрядження до Курська, де вчений працював у педагогічному інституті. Там, 1941 року, йому вдалось видати цікаву працю «Гражданская война в Италии в V–VI вв. («Варварски» государства Одоакара и Вестготов)».

У 1944 році він вертається до Одеси хворим але не спустошеним. Рятуючи себе і родину від злиднів у повоєнному місті, вчений влаштується на роботу до Педагогічного інституту і до Одеської юридичної школи. Факт його роботи в Одеській дворічній юридичній школі було виявлено нами випадково, під час вивчення архівних матеріалів цього закладу за 1944 рік [5]. Щойно відкритій юридичній школі катастрофічно бракувало науково-педагогічних кадрів, особливо для викладання «небезпечних» дисциплін, до яких належала «Історія держави і права СРСР». Заполітизована, без забезпечення підручниками, вона представляла реальну загрозу для будь-якого викладача. На підставі виявлених документів було встановлено, що для викладання цієї дисципліни директоркою школи було запрошено члена кореспондента Академії Наук, доктора історичних наук, професора Миколи Розенталя. Наказ про його зарахування до штату викладачів цієї школи з'явився 14 листопада 1944 року, з оплатою по 30 карбованців за годину.

Микола Розенталь був неперевершеним лектором. Він володів справжньою майстерністю оратора з енциклопедичним рівнем знань історії. Він однаково вільно володів яскравою образною усною

та письмовою технікою, ніколи не читав лекцій «з папірця», міг вільно і цікаво прочитати лекцію французькою чи німецькою, володів майже всіма європейськими мовами.

Вчений глибоко шанував студентів, щиро радів, якщо хтось із них виявляв самостійність у науковій роботі та реальні знання історичної літератури. У своїх лекціях вчений ніколи не давав «приблизних» даних. Все, що він викладав у загальному курсі «Історії держави і права СРСР» та у спеціальних курсах з історії культури епохи Відродження, про відображення історії Англії у творчості В. Шекспіра, з історії селянства та ін. у програмі Одеського державного університету, було абсолютно вивірено, точним, логічним і переконливим [3, с. 83].

Його колеги відзначали особливу турботу вченого по відношенню до його студентів. У перші повоєнні роки в Одеській юридичній школі сильно бракувало підручників з Історії держави і права СРСР. Цю проблему Микола Миколайович був змушений вирішувати за допомогою власної бібліотеки.

З 1945 році вчений займав низку посад. Він завідував кафедрою історії середніх віків Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова, працював за сумісництвом професором у педагогічному інституті, був членом Ради університету, керував роботою університетських гуртків, був очільником Обкому спілки працівників вищої освіти, брав участь у організації музею, присвяченого обороні Одеси. Але у 1949 році до життя Миколи Розенталя знову вторглися суворі випробування.

В умовах Жданівських чисток він був звинувачений у космополітизмі [6]. Науково-педагогічна діяльність вченого постійно перебувала під контролем, колеги почали уникати його, а новий декан факультету К. Мігаль всіляко заважав роботі. У 1953 році Одеську юридичну школу було зачинено, а з виходом на пенсію в 1954 році Микола Розенталь назавжди залишив Одесу.

Список використаних джерел:

1. Немченко І. В. Розенталь Микола Миколайович // Професори Одеського (Новоросійського) університету : біографічний словник. Т. 4: Р – Я. 2-е вид., доп. / відп. ред. В. А. Сминтина. Одеса : Астропринт, 2005. С. 32–33.
2. Петровський Е., Майборода П. Академічні традиції і боротьба на історичному фронті: штрихи до біографії професора М. М. Розенталя // Південний захід. Одесика. Історико-краєзнавчий науковий альманах. Вип. 9. Одеса : Друкарський дім, 2010. С. 163–176.
3. Завьялова И. В., Першина З. В. Николай Николаевич Розенталь // Одесский государственный университет им. И. И. Мечникова. Видные ученые Одессы. По воспоминаниям учеников и сотрудников. Вип. 2. К 200-летию г. Одессы. Одесса, 1992. С. 82–85.
4. Петровський Е. П. Кадрова ситуація на історичному факультеті Одеського державного університету в 1930-х роках // Проблеми історії України: Факти, судження, пошуки : Міжвідомчий збірник наукових праць. Київ : Ін-т історії України НАН України, 2004. Вип. 13. С. 260–273.
5. ДАОО. Ф. Р-3432. Оп. 1. Спр. 1. «Постановление СНК УССР об организации юридических школ....» Арк. 14. Документ з офіційного листування

- директора юридичної школи з Народним комісаріатом юстиції УРСР (14.11.1944 р.). Про почасово оплату викладачів сумісників.
6. ДАОО. Ф. Р-1438. Оп. 12. Спр. 19. Арк. 23.

Ключові слова: Микола Миколайович Розенталь, юридично-біографічний напрямок в історико-правовій науці, Одеська юридична школа.

Key words: Mikola Mikolayovich Rosenthal, Legal and Biographical Direction to Historical and Legal Science, Odesa Law School.

SUGATSKA NATALIYA

*National University “Odesa Law Academy”,
Head of the Department of Humanities of Mykolaiv Educational
and Scientific Institute of Law, PhD in Historical Sciences, Associate Professor*

KALITSEVA OLENA

*National University “Odesa Law Academy”,
Senior lecturer of the Department of Humanities of Mykolaiv Educational
and Scientific Institute of Law*

HISTORICAL LEGAL DOCUMENTS OF ANCIENT OLBIA

Law in the ancient world was an authoritative and mandatory regulator of political life. In characterising the ancient city-state of Olbia, it is necessary to note the similarity of its legal and judicial systems to those of Athens, as for a long time the city was part of the Athenian Maritime Union, which had a significant impact on Olbia.

A number of Olbian legal texts have survived to nowadays. Historical legal documents are sources of law recorded in writing that have long since ceased to be in force. They only preserve the memory of the law of the past and are therefore important for historical and legal science. From those documents, we learn about the essence of the legal rules that were in force in the past.

However, it should be noted that for centuries in the history of humankind, among all sources of law, ancient customs and traditions sanctioned by the state and compulsory for the population have played a dominant role in regulating social relations. Together, they created customary law, or the so-called unwritten law, which regulated most relations in ancient history. An extensive network of customary law also existed in the Northern Black Sea states, in particular, Olbia. The customary law developed in the Northern Black Sea states was heavily influenced by the law of neighbouring peoples – first, nomadic tribes such as the Scythians and Saki, and later by Roman law. Therefore, one of the sources of Olbia law is the norms of customary law [2, p. 49].

The study of epigraphic inscriptions with legal content found by archaeologists is of great importance for analysing the development of Olbia law, since they are the most unbiased of all the sources available today. Back in the early twentieth century, V. Buzeskul, one of the patriarchs

Боброва Тетяна Анатоліївна Правовідповідність у контексті здійснення негативної правотворчості	102
Дараган Євген Олександрович Кодифікація права як засіб вдосконалення правового регулювання	104
Білоус Ольга Анатоліївна Гендерне право як сучасна навчальна дисципліна	107
Лисик Максим Анатолійович Питання правозаконності у врученні повісток громадянам під час воєнного стану.	109
Врона Христина Андріївна Сакральне у сприйнятті сучасної держави	111

СЕКЦІЯ 3

ІСТОРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА

Аніщук Ніна Володимирівна Внесок Валтазара Богішича у дослідження інокоштини та задруги: історико-правовий аспект.	116
Діяковська Мажена Вплив римського права на розвиток права у Польщі доби Ренесансу.	118
Єфремова Наталя Володимирівна, Корнієнко Ірина Валеріївна До питання педагогічної діяльності Миколи Миколайовича Розенталя в Одеській юридичній школі	121
Sugatska Nataliia, Kalitseva Olena Historical legal documents of ancient Olbia	124
Шершенькова Вікторія Анатоліївна Правове регулювання сімейних відносин в Україні (70–80-ті рр. XX ст.)	126
Остапенко Тимур Олександрович Щодо характеристики принципів дослідження системи законодавства про державні злочини на українських землях у післяреволюційний період	130
Домбровський Олексій Ярославович Правове забезпечення репродуктивних процесів у Швейцарії: історичний аспект	133
Семенова Альбіна Павлівна Проблеми уніфікації аліментного законодавства на українських землях в складі Другої Речі Посполитої	136